

Александар Крстић
Историјски институт Београд
Кнеза Михаила 36/II 11000, Београд, Србија
aleksandar.krstic@iib.ac.rs

**ПИСМО ДЕСПОТА ЂУРЂА БРАНКОВИЋА
КРАЉИЦИ БАРБАРИ И УГАРСКИМ СТАЛЕЖИМА
И ДРУГИ АКТИ ПОВОДОМ СПОРА ОКО
ЗАКУПА КОМОРЕ У НАЋБАЊИ
(1431–1433)**

Апстракт: У раду се доноси критичко издање пресуде градског суда Будима од 2. априла 1433. године, поводом спора који је настао у септембру 1431. године око закупа деспотове монетарне коморе у Нађбањи у Угарској. Овај документ, који у трансумпту садржи једно, у оригиналу не сачувано писмо деспота Ђурђа упућено истим поводом из Смедерева краљици Барбари и угарским сталежима 20. августа 1432. године, као и једну исправу градског већа Нађбање од 20. фебруара 1433. године, пружа нове податке о начину на који је српски владар давао у закуп регалне приходе на својим угарским поседима. Из ових аката сазнајемо да су закупци коморе у Нађбањи били угарски грађани немачког порекла, али је деспот Ђурађ, као раније деспот Стефан, по потреби слао и своје поверљиве људе, Дубровчане, да преузму руковођење том комором.

Кључне речи: Деспот Ђурађ Вуковић (Бранковић), Нађбања (Баја Маре), Угарска, Будим, Дубровчани, комора, ковница новца, регални приходи, закуп, суђење.

Пресуда градских власти Будима од 2. априла 1433. године, чије критичко издање овом приликом објављујемо, донета је по тужби Николе Васербауха, грађанина Нађбање (сада Баја Маре у Румунији), против Јована Камермајстера, финансијског службеника краљевске коморе у Смолнику и Гелници (данашња Словачка). Спор је настао поводом оптужби за проневеру новца од закупа прихода од коморе у Нађбањи, које су деспот Ђурађ Вуковић (Бранковић) и Васербаух као један од закупаца изнели против Камермајстера, другог

закупца поменуте коморе. Посебно је значајно што наведена пресуда у трансумпту доноси писмо деспота Ђурђа упућено 20. августа 1432. године из Смедерева краљици Барбари и угарским сталезима поводом овог спора, које није сачувано у оригиналу. Поред деспотовог писма, акт будимског суда садржи и препис исправе градског већа Нађбање од 20. фебруара 1433. године. За разлику од деспотовог оптужујућег писма, ова исправа подржава верзију догађаја оптуженог, што је имало одлучујућег утицаја на коначну пресуду будимског суда. Наведени документи допуњују и проширују сазнања о начину функционисања закупа регалних прихода са поседа у Угарској које је краљ Жигмунд Луксембуршки препустио српским деспотима. Међу њима су приходи од рударских градова у Сатмарској жупанији, укључујући и комору и ковницу новца у Нађбањи, чинили значајан део.¹ Из ових аката сазнајемо да су закупци коморе у Нађбањи били тамошњи грађани немачког порекла, али је деспот Ђурађ, као раније деспот Стефан Лазаревић, по потреби слао и своје поверљиве људе, Дубровчане, да преузму руковођење том комором. Будући да смо се пре неколико година детаљно бавили анализом садржаја ових исправа и драгоцених података које они пружају,² овом приликом ће коментари и објашњења бити сведени на најнужнију меру, пре свега кроз дипломатичку анализу објављених докумената.

¹ Краљ Жигмунд је увео праксу уступања прихода од краљевских ковница новца појединим великашима, односно својим вазалима који су били задужени за одбрану јужних граница Угарске. Поред деспота Стефана, коме су били уступљени приходи од ковнице у Нађбањи, таква права уживали су и Никола фон Редвиц, заповедник тевтонских витезова и северински бан (1429–1435), и влашки претендент, потом војвода Влад II Дракул (1436–1442, 1443–1447). Редвицу је 1430. на управу и уживање дата монетарна комора у Сибињу, а Владу Дракулу отприлике у исто време ковница у Сегешвару (Сигишоари). Систем уступања права на ковање краљевског новца магнатима даље су развили Жигмундови наследници, али је финансијска и монетарна реформа Матије Корвина окончала ову праксу, в. М. GYÖNGYÖSSY, Főúri pénzverési jogosultak a 15. századi Magyarországon, *Századok* 150/2 (2016) 341–368.

² А. КРСТИЋ, Деспот Ђурађ Вуковић и закуп коморе у Нађбањи, *Историјски часопис* 64 (2015) 237–252 [А. KRSTIĆ, Despot Đurađ Vuković i zakup komore u Nadbanji, *Istorijski časopis* 64 (2015) 237–252]. За однос деспота Ђурђа према Нађбањи в. такође А. КРСТИЋ – Н. ИСАИЛОВИЋ, Повеља деспота Ђурђа Бранковића за цех кројача у Нађбањи, *Мешовита грађа (Miscellanea)* 41 (2020) 7–30 [А. KRSTIĆ – Н. ISAILOVIĆ, Povelja despota Đurđa Brankovića za ceh krojača u Nadbanji, *Mešovita građa (Miscellanea)* 41 (2020) 7–30], где је у нап. 1 наведена релевантна литература за средњовековну историју овог рударског града.

Опис исправе и ранија издања

Пресуда будимског градског суда чува се у Архиву града Кошица (Archív mesta Košice) у Словачкој, у збирци *Collectio Schwartzbachiana*, по 190. Опис исправе дајемо на основу снимка документа којим располажемо.³ Пресуда на латинском језику написана је на комаду пергамент⁴ правоугаоног облика, чије тачне димензије не можемо да утврдимо јер је снимак опсечен. Будући да су димензије оног дела документа који је на снимку видљив око 606 x 405 mm, извесно је да је исправа нешто већа, превасходно по висини. Према оријентацији текста, документ има облик положеног правоугаоника. Текст је исписан црним мастилом у 52 реда, читким готичким писмом са већим бројем скраћеница. Писар је доследно поштовао леву, горњу и доњу маргину, а у великој мери и десну маргину. Величином и обликом истиче се украшено иницијално слово N. Документ је био савијен три пута по ширини и два пута по дужини. Исправа је била оверена малим печатом града Будима од црвеног воска, утиснутим са спољне стране документа.⁵ Печат пречника 35 mm, који је сада очуван у фрагментима, причвршћен је тако што је наливен преко трачице провучене кроз два прореза на пергаменту.

На полеђини исправе постоје две белешке с кратким регестима – једна, судећи по одликама писма, потиче из XV века, док је друга познија. Садржај прве белешке је следећи: *Cum despotus dux Rascie tenuit cameram in Riuulodominarum, tunc quidam Nicolaus Wasserpauch*

³ Користим ову прилику да се најсрдачније захвалим колеги доц. др Жарку Вујошевићу, који ми је 2013. године уступио снимак исправе. Црно-беле фотографије овог документа постоје у Мађарском националном архиву у Будимпешти (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, у даљем тексту: MNL, OL), у серији *Diplomatikai fényképgyűjtemény*, под сигнатуром DF 270228. Оне су доступне на сајту: <https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/138169/>

⁴ Врста материјала на коме је пресуда написана не може се са сигурношћу утврдити на основу расположивог снимка. Податак да је у питању пергамент, а не папир, доноси Л. Бернат Куморовиц, који је први објавио овај документ – L. V. KUMOROVITZ, *Budapest Történetének Okleveles Emlékei Harmadik Kötet (1382–1439)*, II, Budapest 1987, 186, no 1037.

⁵ На малом печату града Будима, који је током XV века најчешће коришћен за оверу докумената, налази се хералдичка представа троугаоног штита, подељеног на седам хоризонталних греда, изнад кога се уздижу две мале куле. Око грба је натпис S[IGILLUM] CIVIUM BUDENSIUM – A. KUBINYI, *Budaváros pecséthasználatának kialakulása, Tanulmányok Budapest Múltjából* 14 (1961) 112. За релативно добро очуване примерке овог печата уп. MNL-OL, *Diplomatikai levéltár* (даље: DL) 74836, 8865, 10547, DF 202509.

*tanquam actor procedens iure mediante contra Iohannem Cammermaister tanquam attractum ex parte camere Rivulidominarum; hic attractus obtinuit causam Bude, videlicet in monte Pestiensi: dant testimonium.*⁶ Каснија архивска белешка (настала вероватно у XVIII или XIX веку) гласи: *Causa Nicolai Vasserpauch contra Ioannem Camermeister mota ratione ablationis furtive porciae pecuniarum, in qua actor ob non edocitam expositionem et subsecutam inde erga incattum porciam dehonestationem in 20 marcis convictus existerat. Anno 1433. Numero 190mo.*⁷

Документ је пре три и по деценије објавио Лажош Бернат Курморовиц у дипломатару града Будимпеште,⁸ али је у нашој историографији дуго остао непримећен.⁹ Овом приликом се први пут објављује снимак исправе, као и њен превод на српски језик уз анализу дипломатичких одлика сва три документа садржана у пресуди градског суда Будима.

Текст документа

Nos, iudex castri novi montis Pestiensis, iurati et universi cives de eodem memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis. Quoniam et iuris ordo requirit et via rationis expostulat, ut ea, que provide sunt acta, rite et etiam testimonio |2| solidentur litterarum, ne eventu temporum pravorum astuta inquietatione a sue rectitudinis tramite deprimi seu infringi aliquatenus videantur, proinde ad universorum notitiam tam presentium quam futurorum harum serie volumus

⁶ „Када је деспот Рашке држао комору у Нађбањи, тада је неки Никола Васербаух поступао као тужилац по закону против Јована Камермајстера као оптуженог са стране коморе у Нађбањи; овај оптужени је добио парницу у Будиму, на име на Пештанском брду, (о чему се) даје сведочанство“ – MNL, OL DF 270228.

⁷ „Парница (тужба) Николе Васербауха покренута против Јована Камермајстера због потајног одношења (плачке) дела новца, у којој је тужилац због недоказивања изложеног и одатле следственог обешчашћивања оптуженог осуђен (да плати) 20 марака. Године 1433. Број 190“.

⁸ Исправа је објављена у два дела, са извесним скраћивањима, уз изоставање уобичајених, формалних дипломатичких фраза – L. V. KUMOROVITZ, *Budapest Történetének Okleveles Emlékei Harmadik Kötet (1382–1439)*, II, Budapest 1987, 184–188, по 1035 (акт градских власти Нађбање од 20. фебруара 1433), по 1037 (пресуда будимског суда од 2. априла 1433. године, с деспотовим писмом у трансумпту).

⁹ Као што је напред речено, садржајем ове исправе и анализом њених података детаљно смо се бавили у раду А. КРСТИЋ, Деспот Ђурађ и закуп коморе, 237–252. На ову парницу осврнуо се и М. GYÖNGYÖSSY, *Főúri pénzverési jogosultak*, 343, где је наведена и ранија мађарска и румунска литература.

pervenire, quod cum in anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo tertio, feria secunda proxima post diem festi Epiphaniarum Domini providus vir Nicolaus Wasserpauch dictus, civis civitatis Rivulidominarum in nostri venisset presentiam exposuissetque nobis gravi cum querela, quomodo ipse per Iohannem Kammermeister, [4] sollicitorem camerarum regalium Smölnicz et Gilnicz, dum in absentia sui cameram Rivulidominarum cum pertinentiis et proventibus eiusdem camere tenuisset, percepisset dampna valde magna, pro eo ipse querulans a nobis iuris auxilium contra eundem Iohannem [5] Cammermeister sibi fieri prece instantissima postulasset. Tandem comparentibus coram nobis ambabus partibus, dictas partes, priusquam ipsarum partium propositiones et responsiones audivissemus, requisitos habuimus, utrum huiusmodi ipsorum causas, quas, coram nobis proponere [6] intenderent, hic, coram sede nostra iudiciaria terminare et iurium nostre civitatis pronuntiationi stare velint et firmiter obedire, an ne. Dicte vero partes assumpserunt concorditer, quitquid inter ipsas partes per nos iuris ordine pronuntiatum fuerit, sine ulterioribus appellationibus firmiter [7] tenere et obedire, in nulloque contravenire, nec causas ipsorum coram nobis de presenti iure terminandas a sede nostra iudiciaria quoquomodo ulterius vellent appellare. Hoc facto prenomatus Nicolaus Wasserpauch exhibuit nobis quandam litteram patentem, sigillo illustris principis [8] ac domini domini Georgii Maroff dicti, ducis Rascie, consignatam, universaliter et supplicative loquentem, cuius tenor de verbo ad verbum sequitur et est talis:

Serenissime ac gloriosissime principi, domine domine Barbare, Dei gratia Romanorum ac Hungarie regine etc(etera), reverendissimis in Christo patribus, [9] regni Hungarie prelati, necnon magnificis potentibus viris, dominis et fratribus nostris eiusdem regni Hungarie baronibus, militibus, nobilibus et possessionariis viris ipsorumque castellanis, officialibus, comitibus et vicecomitibus, iudicibus iuratisque civibus tam libertatarum, quam [10] aliarum civitatum per universum regnum Hungarie constitutis et in futuris constituendorum,¹⁰ Georgius, Dei gratia regni Rascie despotus et dominus Albanie seipsum et cum sincera firmitate salutem. Quoniam Nicolaus Wasserpauch vocatus, civis et alias camerarius camere nostre Rivulidominarum [11] habuit secum socium in dicta camera Iohannem Cammermeister dictum, et dum prefatus Nicolaus Wasserpauch vocatus ad nos venisset causa reddendi nobis rationem de tempore, quo tenuit dictam cameram, et dum ipse Nicolaus remansisset nobis dare plurimam quantitatem [12] pecuniarum et ob hoc ipsum erga nos retinuissemus et ad occupandum cameram prefatam Rivulidominarum familiarem nostrum fidum

¹⁰ Правилно: constituendis.

et dilectum Andream Czansick transmitteremus, idem Iohannes Cammermeister nocte immediate sequenti furtive de dicta camera cum omnibus proventionibus |13| auri et argenti et promptis pecuniis discessit et alibi asportavit in maximum dampnum et detrimentum dicti Nicolai et camere nostre prefate. Idcirco prefate reginali maiestati humiliter supplicamus, ac prefatas magnificentias, dominationes, fraternitates et nobilitates deprecamur |14| harum serie diligenter, quatinus (!) dum et quando prefatum Nicolaum Wasserpauch dictum cum presentibus nostris litteris ad castra, civitates, oppida, villas ac possessiones, ac quelibet loca vestra accedere contingerit pro sequendo et inquirendo prefatum Iohannem Cammermeister, personam ipsius |15| et quelibet sua et ipsum contingerit invenire, tunc ob amorem iustitiae et nostre fraternitatis intuitu, ipsum Iohannem et omnia bona sua arrestari faciatis, ipsi quoque Nicolao contra et adversus prefatum Iohannem iudicium et iustitiam cum omnimoda satisfactione impendatis, nostris vero |16| castellanis, comitibus, vicecomitibus, magistris iudicibus et quibuscumque officialibus quibuscumque nominibus censeantur per universum regnum Hungariae constitutis et in futurum constituendis hoc idem, quod alios, rogamus faciendum, illudmet precipimus firmiter faciendum. Datum |17| in Semedio, die vigesima mensis augusti, anno etc(etera) XXXII°. Presentes tamen post earum lecturas semper reddi petimus presentanti. Datum ut supra.

Post lecturam vero dicte littere predictus Nicolaus Wasserpauch, prout actor, proposuit actionem suam contra prenominatum Iohannem |18| Cammermeister velud in causam attractum in hunc modum: Quod dum ipse ultra revolutionem unius anni per dominum Georgium Maroff ducem Rascie, videlicet despotum, pro quadam magna quantitate pecuniarum detentus fuisset et cameram Rivulidominarum cum omnibus utilitatibus et proventibus |19| eiusdem resque et bona sua clavesque ad eadem bona pertinentes eidem Iohanni Cammermeister commisisset tenendam et gubernandam ipseque Iohannes Cammermeister, dum prenominatus dominus despotus quendam familiarem suum fidelem, videlicet Andream Czansick dictum pro occupatione dicte Rivuli|20|dominarum camere et pro perceptione cuiusdam magne quantitatis pecuniarum summe ultra decem millia florenorum auri se extendentis a predicto Iohanne Cammermeister cum certis litteris transmississet, idem vero Iohannes Cammermeister, licet resignationi dicte camere non contradixit, tamen |21| dictam pecunie summam minime expedire curavisset, ideo ipse Andreas Czansick dictam cameram sine perceptione huiusmodi pecunie assumpere noluisse modo aliquali, sed voluisse ad dominum suum sine omni dilatione remeare, ipse quoque Iohannes Cammermeister promissionem |22| suam causa delibera-

tionis usque diem crastinum minime tenendo, familiaribus suis inebriatis et in quadam domo reclusis, cum diversis bonis eiusdem Nicolai Wasserpauch, videlicet auro et argento promptaque pecunia ultra valorem summe decem millium florenorum auri se extendentis [23] de dicta camera in silentio sequentis noctis se furtive alienasset in ipsius Nicolai Wasserpauch et dicte camere dampnum valde magnum. Audita itaque et intellecta actoris propositione, attractus, videlicet Cammermeister, recepit terminum respondendi ad proximam per nos iuris celebrationem. [24] Qua occurrente, comparentibus ambabus partibus renovataque ipso actore sua propositione, per modum, ut supra patuit, attractus vero audita, contra ipsam huiusmodi propositionem, qua ipsum actor suo honore privare et ipsum scandalizare voluisset, respondit: Domini iudex et iurati, huiusmodi actoris [25] propositioni respondere non recuso, sed peto humiliter, quod ante omnia inter nos iudicanda huiusmodi dehonorationis sententia agnoscat et inter nos pronuntietur ordine iuris. Insuper ipse attractus, videlicet Iohannes Cammermeister respondit contra propositiones actoris eo modo, quod hoc [26] bene verum foret, quod ipse actor pro quadam quantitate pecuniarum per dominum despotum detentus fuisset et ipse dictam cameram Rivulidominarum tenuisset et cum familiaris domini despoti ad occupandam eandem cameram et postulandum quandam magnam quantitatem pecuniarum ab ipso cum [27] certis litteris venisset, ipse attractus dictam cameram paratus fuisset benivole resignare, sed tam magnam quantitatem pecuniarum non valuisset, nec potuisset expedire, pro eo idem Andreas Czansick cameram pretactam assumere noluisse modo aliquali, tunc et ipse attractus dictam [28] cameram ulterius tenere omnino recusasset dicens eidem Andree, si Nicolaus Wasserpauch tantam quantitatem pecuniarum in reposito haberet, quare non direxit sibi clavem ad eandem; ex quo idem Andreas Czansick circa dictam cameram manere noluisse, ideo et ipse [29] attractus sine omni dilatione recedere voluisset ab eadem, quia eandem cameram cum propriis pecuniis tribus ebdomadis ultra tenuisset, quam debuisset, quod protestatus fuisset coram iudice et iuratis Rivulidominarum et non promisisset diem crastinum causa deliberationis [30] expectare, nec inebriasset familiares suos, nec eosdem in domo reclusisset, nec etiam aurum et argentum, nec aliquam pecuniam, suam aut dicte camere, vel aliquas res suas aut bona secum alienasset, neque furtive recessisset, sed cum scitu et protestatione, coram iudice [31] et iuratis Rivulidominarum facta a camera pretacta nocte sequenti suum disposuisset recessum, quod hoc verum foret cum eisdem iudice et iuratis civibus Rivulidominarum assumpsit se probaturum. Actor, videlicet Nicolaus Wasserpauch, similiter ad protestationem et fassionem predictorum iudicis [32] et iuratorum se admisit. Nos itaque

ambarum partium huiusmodi protestationibus et propositionibus annuentes ipsarumque partium propositiones et responsiones presentibus conscriptas pretactis iudici et iuratis Rivulidominarum duximus transmittendas committentes eisdem partibus, [33] ut in tribus quindenis a data presentium cum fassionibus prescriptorum iudicis et iuratorum Rivulidominarum in dicto facto iidem actor et attractus coram nobis debeant sine omni dilatione comparere, que pars ipso termino coram nobis non comparuerit, eo facto causam [34] suam perdidisse dinosceretur. Completis itaque tribus quindenis, partibus predictis, ut pretactum est, per nos assignatis, comparentibusque coram nobis ambabus partibus, prenominaus Nicolaus Wasserpauch, videlicet actor, presentavit nobis quandam litteram sigillo civitatis [35] Rivulidominarum sigillatam per eiusdem civitatis iudicem et iuratos cives nobis transmissam, cuius tenor de verbo ad verbum sequitur et est talis:

Viri legales et circumspecti, amici ac fautores nostri preamandi, honoranda salutacione premissa. Noveritis nos litteras vestrarum [36] providentiarum in causa et causis inter Nicolaum dictum Wasserpauch concivem nostrum ex parte una, et Iohannem dictum Cammermeister coram vestris probitatibus motis et movendis parte ex altera recepisse, atque contenta in eis sane percepisse et quia propter decisionis huiusmodi causarum [37] secundum formam iuris iuxta eciam arbitrium et voluntatem ambarum parcium premissarum, a nobis cupitis in ipsis factis expedire veritatem, vestris honorandis providentiis diligenti examinacioni prehabita, taliter duximus de premissis rescribendum, quod in anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo primo circa festum beati Michaelis archangeli nostras personaliter accessit presencias vir nobilis et famosus Andreas Czansick de Ragusio, familiaris et commissarius illustris principis et domini nostri, domini Georgii, Dei gratia ducis Rascie et domini Albanie, [39] nobisque eiusdem domini Georgii patentes litteras presentavit, tenoris et continentie infrascripte: Qualiter providus et famosus vir, Iohannes Cammermeister eidem Andree Czansick nomine et in persona dicti domini Georgii despota cameram suam Rivulidominarum, cuius tunc temporis [40] idem Cammermeister erat gubernator, unacum omnibus suis pertinentiis et redditibus universis, necnon quandam notabilem et magnam pecuniarum summam deberet effective consignare. Qui quidem Iohannes Cammermeister presentialiter astans coram nobis respondit ex adverso, ut [41] cameram illam unacum suis pertinentiis universis eidem Andree libenti animo vellet consignare, ymmo assignaret eo facto, sed nullam pecuniarum summam ipso tempore haberet, quam eidem posset presentare. Quibus auditis sepe dictus Andreas Czansick retulit se non

posse |42| cameram ipsam sine pecuniis acceptare quoquomodo, sed ad dominum suum vellet remeare. Quo peracto supradictus Iohannes Cammermeister mox et incontinenter coram nobis et cunctis astantibus protestatus est in hunc modum: Qualiter nec ipse supradictam cameram Rivulidominarum |43| vellet diutius conservare, neque se de redditibus suis per amplius quomodolibet impedire, sed quantocius posset, recedere vellet ab eadem et sic sequenti nocte ab eadem camera se transtulit et recessit; de promissione autem sepedicti Iohannis Cammermeister pro ut scribitis causa deliberationis in |44| crastinum aut diem tunc sequentem terminum assumpsisse nos penitus ignoramus; de inebriatione familiarium suorum vel etiam de eorum inclusione nobis etiam nichil constat, neque de eorum factis secretis et occultis in huiusmodi causa vestras prudentias possumus ulterius informare, |45| ideoque dignemini nos in premis habere pro excusatis offerentes nos semper ad quevis vestra beneplacita. Scripta in Rivulidominarum feria sexta ante carnisbrivium (!), nostre communitatis sub sigillo, anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo tertio.

Nos quidem viso huius |46| littere tenore totoque processu eiusdem intellecto, audientibus et intellectis earundem partium propositionibus et responsionibus, ut supra continetur, sententiam inter dictas partes hoc modo duximus enodandam et pronuntiandam: Quod quia prenominatus Nicolaus Wasserpauch, videlicet |47| actor, dictum Iohannem Cammermeister huiusmodi horribilibus verbis et inculpationibus coram sede nostra iudicaria publice propositis scandalizare et honore suo privare voluisset, assumpsissetque cum viris providis iudice et iuratis civitatis Rivulidominarum huiusmodi suas propositiones erga |48| atractum comprobare, quod vero idem actor facere non potuit, nec valuit, ut in littera prescriptorum iudicis et iuratorum Rivulidominarum presentibus inserta lucide continetur, ideo iudicantes commisimus, ut ipse Nicolaus Wasserpauch ad proximum terminum iuridicum ante consistorium |49| nostrum stans publice os suum tribus vicibus tangere debeat dicendo: quitquid erga Iohannem Cammermeister locutus sum, ipsum in hac causa dehonestando, mentitus sum. Ipsa vero die iuridica seu termino eidem Nicolao Wasserpauch ad sustinendum et perficiendum penam |50| sibi iure impositam, ut pretactum est, occurrentem non comparuit, ideo idem Nicolaus Wasserpauch, videlicet victus, pro huiusmodi contumacia succumbit erga in causam atractum, videlicet Iohannem Cammermeister prescriptum in marcis decem et erga iudicem similiter in marcis decem |51| dictante ordine iuris. In cuius rei memoriam presentes litteras sigilli nostri munimine roboratas ad instantem ac iuri consonam petitionem Iohannis Cammermeister predicti pro

tuitione defensioneque sui honoris duximus concedendas uberiolem ad cautelam, ne ipse Iohannes [52] Cammermeister ammodo et in antea ratione previa propter personas protervientes videatur impediri seu aggravari modo aliquali. Datum feria quinta proxima ante dominicam Ramispalmarum, anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo tertio.

Превод документа

Ми, судија нове тврђаве на Пештанском брду, заклети грађани и заједница грађана истог [града], садржајем ове исправе дајемо на знање свима онима којих се ово тиче. Будући да законски ред захтева и пут разума налаже да она разборита дела, која су по обичају и писменим сведочанством учвршћена, протоком времена не показују наопако и подмукло скретање с правца своје путање нити су притиснута и знатно обеснажена и упропаштена, стога желимо да обавештење о овоме доспе до свих, како садашњих, тако и будућих, да је лета Господњег хиљаду четресто тридесет трећег, у понедељак после празника Богојављења,¹¹ разборити муж Никола звани Васербаух, грађанин града Најбање, дошао пред нас и нама свечано изложио жалећи се како му је Јован Камермајстер, порески службеник (сакупљач прихода) краљевских комора Смолника и Гелнице, док је у његовом одсуству држао комору Најбање с припадајућим добрима и приходима ове коморе, причинио велику штету, због чега је [Васербаух] тужећи се с најснажнијом молбом захтевао од нашег суда да му се учини помоћ против овог Јована Камермајстера. Најзад, са обема странама суоченим пред нама, претходно саслушавши представке и одговоре самих страна, испитивали смо да ли ћемо и на који начин њихове разлоге, које су наумили да изложе овде пред нама, у нашој судници, хтети да утврдимо и законитом пресудом нашег града установимо и чврсто прихватимо, или нећемо. Заиста, речене стране сагласно су прихватиле да штагод нашом пресудом овим странама буде проглашено, да ни у чему неће бити супротстављени, нити ће желети да случај, окончан пред нама овом пресудом, било када убудуће поново покрећу у нашој судници. Када је ово утврђено, поменути Никола Васербаух представио нам је једно патентно писмо, оверено печатом пресветлог владара и господара, господина Ђурђа званог Мароф, херцега Рашке, које се с молбом обраћа свима, а чији је садржај, пренесен од речи до речи, овакав:

¹¹ 12. јануар 1433. године.

Пресветла и најмилостивија владарко, госпођо, госпођо Барбара, милошћу Божјом краљице Римљана и Угарске итд, најпоштованији у Христу оци, прелати Краљевине Угарске, као и узвишени велможни мужеви, господо и браћо наша, барони, витезови, племићи и земљопоседници исте Краљевине Угарске и њихови кастелани, службеници, жупани и поджупани, судије и заклетни грађани како слободних, тако и осталих градова који су основани и који ће бити основани широм Краљевине Угарске, Ђурађ, по милости Божјој деспот Краљевства Рашке и господин Албаније, лично [шаље] поздрав са искреном чврстином. Пошто је Никола звани Васербаух, грађанин и други коморник наше коморе у Нађбањи имао са собом ортака у поменутој комори – Јована, названог Камермајстер, и када је поменути Никола звани Васербаух дошао код нас да би нам положио рачуне за време током кога је држао речену комору, и пошто нам је исти Никола остао [дужан] дати пун износ новца, због чега смо га задржали и послали нашег верног и драгог фамилијара Андрију Цансика да преузме поменути комору Нађбање, исти Јован Камермајстер је одмах следеће ноћи тајно отишао из поменуте коморе са свим приходима у злату и сребру и са знатним новцем и однео их на друго место, на највећу штету и губитак реченог Николе и наше поменуте коморе. Због тога поменуто краљевско величанство понизно преклињемо и овим наведену узвишену господу, браћу и племство молимо, да уколико и када поменути Никола звани Васербаух са овим нашим писмом пристигне у тврђаве, градове, трговишта, села и поседе, и која год ваша места због гоњења и тражења поменутог Јована Камермајстера, како би пронашао њега лично и друго шта год га се тиче, тада, за љубав правде и обазирећи се на наше братство, ухапсите тог Јована Камермајстера са свим његовим добрима, а овоме Николи против и насупрот поменутог Јована одмерите пресуду и правду с потпуним задовољењем. Нашим пак кастеланима, жупанима, поджупанима, магистрима судијама и којим год службеницима, како год да им имена гласе, који су постављени широм Краљевине Угарске и који ће бити постављени у будућности, снажно наређујемо да ураде ово исто, што друге молимо да учине. Дано у Смедереву, 20. дана месеца августа године итд. тридесетдруге. Опет молимо да ово [писмо], пошто га прочитате, увек вратите ономе који га покаже. Дано као горе.¹²

¹² 20. август 1432. године.

Пошто је одиста прочитано речено писмо, поменути Никола Васербаух је као тужилац изложио своју тужбу против наведеног Јована Камермајстера као туженог у парници на следећи начин: како га је [Васебауха] још пре годину дана господин Ђурађ Мароф, херцег Рашке, тј. деспот, због неке велике количине новца задржао, а он комору Нађбање са свим њеним приносима и приходима и стварима и добрима и кључевима који се на ова добра односе поверио овом Јовану Камермајстеру да их држи и њима управља. Чим је наведени господин деспот са одређеним писмима послао једног свог верног фамилијара, наиме Андрију званог Цансик, ради преузимања речене нађбањске коморе и примања неке велике количине новца од поменутог Јована Камермајстера, укупно ценећи преко десет хиљада златних форинти, овај Јован Камермајстер, иако није противречио враћању наведене коморе, није међутим ни најмање намеравао да спреми поменуту суму новца. Како исти Андрија Цансик без добијања тог новца ни на који начин није хтео да прими наведену комору, већ је желео да се врати свом господару без одгађања, а овај Јован Камермајстер, уопште се не држећи свога обећања у вези с одлагањем плаћања за један дан, следеће ноћи док су његови фамилијари били пијани и затворени у некој кући, у тишини се крадом удаљио из поменуте коморе са различитом имовином овога Николе Васербауха, наиме са златом и сребром и силним новцем, укупне вредности процењене на више од десет хиљада златних форинти, и тиме Николи Васебауху и наведеној комори причинио велику штету. Чувши и тако разумевши оптужбу тужитеља, оптужени, тј. Камермајстер, оставио је свој одговор за следеће рочиште у коме је заседао наш суд. Када је наступило то рочиште и поново се састале обе парничне стране и тужилац изнео своју тужбу на исти начин као пре, и тужени је заиста саслушао, против овакве тужбе, којом је сâм тужилац хтео да га лиши части и да га укаља, одговорио је: „Господо судија и заклети грађани, на овакву оптужбу тужитеља нећу да одговорам, већ пре свега понизно молим да казна за овакво обешчашћење међу нама који се судимо буде призната и проглашена по законском реду.“ Поврх тога, овај тужени, наиме Јован Камермајстер, одговорио је против оптужби тужитеља на овај начин, да је права истина да је овог тужиоца због неке количине новца господин деспот био задржао и да је он речену комору Нађбање држао и да је дошао са извесним писмима и са фамилијарима господина деспота због преузимања исте коморе и потраживања неке велике количине новца од њега [Камермајстера]. Овај тужилац је био спреман да добровољно врати

поменућу комору, али тако велику своту новца није хтео нити је могао да плати, а када исти Андрија Цансик није хтео да прими наведену комору на други начин, тада и овај тужени уопште није хтео даље да држи поменућу комору, говорећи овом Андрији, да ако је Никола Васербаух имао толику количину новца спремљену у ризници, није му предао кључ од ње. Пошто исти Андрија Цансик у вези с наведеном комором није хтео да чека, стога је и овај тужени хтео да је напусти без икаквог одлагања, јер је властитим новцем држао исту комору три седмице дуже него што је био дужан, те да је сведочио пред судијом и заклетим грађанима Нађбање и да није обећао одлагање плаћања за један дан, нити је напио своје фамилијаре нити је, штавише, злато и сребро ни било какав новац, његов [Васербаухов] или речене коморе, или које год његове ствари или добра са собом однео, нити је крадом отишао, већ је са знањем и сведочећи у вези с поменућом комором пред судијом и заклетим грађанима Нађбање уредио свој одлазак следеће ноћи, и како је права истина да су то судија и заклети грађани Нађбање примили са одобравањем. Тужилац, наиме Никола Васербаух је на сличан начин прихватио сведочење и испитивање поменућих судије и заклетих грађана [Нађбање]. Пошто су оваква сведочења и оптужбе обе стране прихваћени и оптужбе и одговори самих страна овим записани, ми смо стога поменућим судији и заклетим грађанима Нађбање заповедили да буде пренето и учињено овим странама, да су исти тужилац и тужени дужни да се четрдесет петог дана од садашњег дана¹³ појаве пред нама без икаквог одлагања са извештајем наведених судије и заклетих грађана Нађбање о овом предмету, и да су упознати да ће страна која се у овом року пред нама не појави изгубити парницу. Пошто је тако прошло четрдесетпет дана, и пред нама се састале обе стране као што смо навели и наредили, поменућу Никола Васербаух, тј. тужилац, представио нам је једно писмо оверено печатом града Нађбање, које су нам по њему послали судија и заклети грађани града, чији је садржај од речи до речи пренет и који је овакав:

Законити и разборити мужеви, предраги наши пријатељи и покровитељи, с наведеним часним поздравом. Нека знате да смо примили ваше разборито писмо везано за тужбу и оптужбе покренуте и започете пред вашим поштењем између нашег суграђанина Николе званог Васербаух с једне стране, и Јована званог Камермајстер с друге стране, и његов садржај смо доиста разумели. И пошто се по

¹³ 23. фебруара 1433. године.

обрасцу оваквих судских одлука, то јест пресуде и досуђивања обећаних обема странама, од нас захтева да вашим поштованим разборитостима испричамо истину о овим делима, с претходно обављеним пажљивим испитивањем, овако смо узели да одговоримо, како је лета Господњег хиљадучетиристотридесетпрвог око празника светог архангела Михаила¹⁴ пред нас лично приступио племенити и славни муж Андрија Цансик из Дубровника, фамилијар и повереник светлог владара и нашег господара, господина Ђурђа, милошћу Божјом херцега Рашке и господара Албаније, и представио нам је патентно писмо истог господина Ђурђа, доле наведеног садржаја и садржине, како је часни и славни муж Јован Камермајстер био дужан да преда истом Андрији Цансику у име и за личност реченог господина деспота Ђурђа његову комору Нађбање, којој је у то време овај Камермајстер био управник, заједно са свим оним што јој припада и што јој се плаћа, као и с једном значајном и великом свотом новца. Али, пак, Јован Камермајстер, тада стојећи пред нама, одговорио је на то да је овом Андрији мирне душе хтео да преда ону комору заједно са свиме што јој припада, и штавише желео је да је испоручи, али никакве своте новца у то време није имао, нити је могао да је уручи. Када је то чуо више пута поменути Андрија Цансик, одговорио је да он ни на који начин не може да прими ову комору без новца, већ жели да се врати своје господару. Када је ово речено, горе наведени Јован Камермајстер је одмах затим и без задршке пред нама и свима присутнима овако изјавио, како нити жели да ову горе поменути комору Нађбање дуже чува, нити да се на било који начин даље бави њеним приходима, већ је што је пре могао, желео да је напусти. И тако се следеће ноћи из исте коморе преместио и напустио је, али ми уопште не знамо о томе да је поменути Јован Камермајстер дао обећање о одлагању [плаћања] у року од једног дана, то јест до следећег дана, како је написано у оптужби. Такође немамо никаквих информација о напијању његових фамилијара или њиховом затварању, нити вашу мудрост даље можемо да обавестимо о тајним и скривеним поступцима истог у којим год другим оптужбама, и зато нас удостојите изузети из даљег поступка о овоме, а нудимо вам увек у свачему вашем своје услуге. Писано у Нађбањи у петак пред Месне покладе под печатом наше општине, лета Господњег хиљадучетресто тридесет трећег.¹⁵

¹⁴ 29. септембар 1431. године.

¹⁵ 20. фебруар 1433. године.

Ми, дакле, видевши садржај овог писма и потпуно разумевши његово излагање, саслушавши и разумевши представке и одговоре истих страна, као што је напред садржано, на следећи начин смо заповели да пресуда између речених страна буде разјашњена и објављена. Пошто је напред поменути Никола Васербаух, тј. тужилац, оваквим страшним речима и оптужбама, јавно изнетим у нашој судници, хтео да укаља и лиши части реченог Јована Камермајстера, и узео да преко разборитих мужава, судије и заклетих грађана Нађбање доказује овакве своје оптужбе против оптуженог, то заиста овај тужилац није био у стању да постигне, нити да потврди, као што је у овде уметнутом писму наведеног судије и поротника Нађбање јасно садржано. Стога смо пресуђујући наложили да је овај Никола Васербаух дужан да на следећем судском рочишту пред нашим судом јавно стојећи три пута дотакне своја уста, говорећи: „штагод да сам говорио против Јована Камермајстера, осрамотивши га тим оптужбама – лагао сам.“ Уколико исти Никола Васербаух не приступи тог истог судског дана, односно рочишта на подношење и извршење казне која му је законито досуђена, као што је наведено, онда ће исти Никола Васербаух, тј. губитник [спора] за такву тврдоглавост бити обавезан да туженом, наиме поменутом Јовану Камермајстеру плати десет марака и судији такође десет марака, као што налаже закон. За сведочанство ове ствари и ради њеног снажнијег чувања дали смо сачинити ову исправу, због утврђивања оверену нашим печатом, а на захтев и на закониту молбу поменутог Јована Камермајстера за заштиту и одбрану његове части, да не би исти Јован Камермајстер убудуће и надаље из напред наведеног разлога од дрских особа на било који начин био спутаван или ометан. Дано у четвртак пред Цвети, лета Господњег хиљаду четресто тридесет трећег.¹⁶

Дипломатичка анализа

Парница о којој је овде реч вођена је пред будимским судом највероватније због тога што је краљ Жигмунд Луксембуршки 1405. године дозволио грађанима да се у апелацији обраћају суду оног града чије су право њихови градови преузели, једнако као и краљевом магистру товарника.¹⁷ Тиме је институција „мајчинских градова“, немачког порекла, добила и званично утемељење у Угарској.

¹⁶ 2. април 1433. године.

¹⁷ F. DÖRY – G. BONIS – V. BÁCSKAI, *Decreta Regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301–1457*, Budapest 1976, 193–194.

Пошто је градско право Будима уживало највећи ауторитет у XV веку, преузето је од већег броја „кћерки градова“. Они су се стога и обраћали будимском градском суду у другостепеном поступку.¹⁸

У Угарској је током средњег века било уобичајено да пресуде судских инстанци, као и још неке врсте аката које су издавале различите канцеларије и места јавне вере, садрже целовите преписе других исправа релевантних за тај правни поступак. Захваљујући томе, ми данас располажемо и патентним писмом (или, по српској терминологији, „отвореним листом“)¹⁹ деспота Ђурђа упућеним краљици Барбари и угарским сталежима од 20. августа 1432. године и писмом градских власти Нађбање од 20. фебруара наредне године. Поред тога, из овог потоњег документа сазнајемо за још једну деспотову исправу – патентно писмо које је деспот издао нешто пре 29. септембра 1431. године, с налогом Јовану Камермајстеру да комору у Нађбањи са свим приходима преда Андрији Цансику.²⁰ Постојеће доку-

¹⁸ A. KUBINYI, Zur Frage der deutschen Siedlungen im mittleren Teil des Königreichs Ungarn (1200– 1541), *Die deutsche Ostsiedlung des Mittelalters als Problem der europäischen Geschichte*, ed. W. SCHLESINGER, Vorträge und Forschungen 18, Sigmaringen 1975, 562–565; M. RADY, *Medieval Buda: A Study in Municipal Government and Jurisdiction in the Kingdom of Hungary*, New York 1985, 141–159; IDEM, The Government of Medieval Buda, *Medieval Buda in Context*, eds. B. NAGY – M. RADY – K. SZENDE – A. VADAS, Leiden – Boston 2016, 317–319; P. ENGEL, *The Realm of St Stephen. A History of Medieval Hungary 895–1526*, London – New York 2001, 252.

¹⁹ О овом типу исправа в. Н. ПОРЧИЋ, *Дипломатички обрасци средњовековних владарских докумената: српски пример*, Београд 2012, 258–266, 271–274, 285–288, 326–350 (докторска дисертација у рукопису одбрањена на Филозофском факултету Универзитета у Београду) [N. PORČIĆ, *Diplomatički obrasci srednjovekovnih vladarskih dokumenata: srpski primer*, Београд 2012 (doktorska disertacija u rukopisu odbranjena na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu)]; Н. ИСАИЛОВИЋ, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 82–83, 108, 166, 182, 288–289, 299, 321, 351, 353–354, 390–391, 394, 516 (докторска дисертација у рукопису одбрањена на Филозофском факултету Универзитета у Београду) [N. ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije u srednjovekovnoj Bosni*, Београд 2014 (doktorska disertacija u rukopisu odbranjena na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu)]; M. RADY, *Medieval Buda*, 63–65.

²⁰ О институцији коморе, којој су припадали регални приходи од ковања новца, *урбуре* од златних и сребрних рудника, пореза и дажбина градова и слободних села, приходи од царина (*тридесетина*) и друго, в. P. ENGEL, *The Realm*, 153–156, 224–226, 254; M. GYÖNGYÖSSY, *Magyar pénztörténet (1000–1526)*, *Magyar középkori gazdaság és pénztörténet. Jegyzet és forrágyűjtemény*, Budapest 2006, 258, 266; П. РОКАИ – З. ЂЕРЕ – Т. ПАЛ – А. КАСАШ, *Историја Мађара*, Београд 2002, 100–102 [P. ROKAI – Z. ĐERE – T. PAL – A. KASAŠ, *Istoriya Mađara*

менте анализираћемо по хронолошком реду, почев од деспотовог писма, које је за српску дипломатику и најзанимљивије.

Писмо деспота Ђурђа започиње опширном инскрипцијом. Оно је упућено угарској краљици која је формално замењивала свог одсутног супруга, будући да је краљ Жигмунд у то време био у Италији.²¹ После краљице, у инскрипцији се наводе прелати, барони, племићи и поседници и њихови кастелани, службеници, жупани и поджупани, као и градске власти слободних краљевских и других градова. Дакле, деспот се обраћа свим кључним актерима у угарској држави, онима који су имали утицаја на прилике у земљи и који су вршили неку власт. Српски владар приказује себе као једног од угарских барона и племића, обраћајући им се са *fratribus nostris*. Потом долази кратка интитулација с девоцијом, по облику и садржају уобичајена за латинске исправе српских деспота (*Dei gratia regni Rascie despotus et dominus Albanie*).²² Тако српског владара и свог господара

ra, Beograd 2002]; А. Крстић, Деспот Ђурађ и закуп коморе, 246–247. О рударству и ковању новца на простору Нађбање у XV веку в. такође В. BALOGH – К. OSZÓCZKI, *Bányászat és pénzverés a Gutin alatt. Nagybánya és környékének bányászata, ércfeldolgozása és pénzverése 1700 előtt*, Miskolc – Rudabánya 2001, 9–10, где се период власти српских деспота над Нађбањом (1411–1444) третира као доба опадања рударске производње.

²¹ Жигмунд је боравио у Италији од новембра 1431. до октобра 1433. године, ради припреме за своје царско крунисање, које је обављено у Риму 31. маја 1433. године. О томе в. J. HOENSCH, *Kaiser Sigismund. Herrscher an der Schwelle zur Neuzeit 1368–1437*, München 1996, 371–399.

²² L. THALLÓCZY – А. ÁLDÁSY, *A Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára 1198–1526*, Magyarország melléktartományainak oklevéltára 2, Budapest 1907, 59–64, 71, 82–83, 95–98, 142–143, 158–159, 164–166, 191, 204–206; А. Крстић, Повеља деспота Ђурђа Бранковића о давању у залог поседа у Угарској Јовану Хуњадију (Смедерево, 1450, мај 10), *Стари српски архив* 11 (2012) 151–174, стр. 154, 159, 161–162 [А. KRSTIĆ, Povelja despota Đurđa Brankovića o davanju u залог poseda u Ugarskoj Jovanu Hunjadiju (Smederevo, 1450, мај 10), *Stari srpski arhiv* 11 (2012) 151–174]; Н. ИСАИЛОВИЋ – А. ФОСТИКОВ, Повеља господина Ђурђа Бранковића којом потврђује слободу грађанима Дебрецина (Биа, 1429, 5. мај), *Мешовита грађа (Miscellanea)* 33 (2012) 57–68, стр. 62–64 [N. ISAILOVIĆ – А. FOSTIKOV, Povelja gospodina Đurđa Brankovića којом potvrđuje slobode građanima Debrecina (Bia, 1429, 5. мај), *Mešovita građa (Miscellanea)* 33 (2012) 57–68]; А. Крстић – Н. ИСАИЛОВИЋ, Повеља деспота Ђурђа Бранковића за цех кројача у Нађбањи, 18, 20–21; А. Крстић, Писмо деспота Ђурђа Вуковића угарском краљу Ладиславу V (Смедерево, 14. август 1445), *Мешовита грађа (Miscellanea)* 36 (2015) 7–19, стр. 14–18 [А. KRSTIĆ, Pismo despota Đurđa Vukovića ugarskom kralju Ladislavu V (Smederevo, 14. avgust 1445),

титулишу и градске власти Нађбање у свом допису будимским колегама од 20. фебруара 1433. године. Међутим, у пресуди будимског суда српски владар се на два места назива *Georgius Maroff dictus*. Постоје још две исправе угарске провенијенције, једна Великоварадинског каптола од 4. јуна 1438. и једна Будимског каптола од 9. јануара 1440. године, у којима се деспот Ђурађ титулише као *illustris princeps dominus Georgius, filius Maro, dezpotus dux Rascie*, односно *serenissimus princeps dominus Georgius, filius Maro, dux Rascie*.²³ Изгледа да су у Угарској из неког разлога помешали имена Ђурђевих родитеља Вука и Маре. Салутација која се надовезује на интитулацију је елиптична (недостаје јој глагол, који се подразумева), што је такође утицај угарских аката на латинске исправе српских деспота.²⁴

У експозитивном делу писма се на релативно сажет начин (бар у поређењу с наредна два документа) износи оптужба против Јована Камермајстера за проневеру у комори у Нађбањи. Диспозитивни део деспотовог писма је по својој суштини петиција – молба да се окривљени Камермајстер ухапси, његова имовина заплени и да се против њега покрене судски поступак и на тај начин пружи правда Николи Васербауху, у чију корист је (и, по свему судећи, на чију молбу) и настала ова исправа.²⁵ У наставку писмо добија наредбодавни карак-

Mešovita građa (Miscellanea) 36 (2015) 7–19]; Н. ПОРЧИЋ, *Дипломатички обраци*, 74–78.

²³ MNL-OL, DL 13520; DF 278801; А. КРСТИЋ, Деспот Ђурађ и закуп коморе, 251.

²⁴ А. КРСТИЋ – Н. ИСАИЛОВИЋ, Исправа деспота Стефана Лазаревића о годишњем сајму у граду Мункачу (Некудим, 6. мај 1427. године), *Иницијал. Часопис за средњовековне студије* 9 (2021) 209–222, стр. 216–217, 220 [А. КРСТИЋ – Н. ИСАИЛОВИЋ, *Isprava despota Stefana Lazarevića o godišnjem sajmu u gradu Munkaču (Nekudim, 6. maj 1427. godine), Inicijal. Časopis za srednjovekovne studije* 9 (2021) 209–222]; Н. ПОРЧИЋ, *Дипломатички обраци*, 97–102; Н. ИСАИЛОВИЋ, *Владарске канцеларије*, 358–361.

²⁵ На основу нумизматичког материјала, односно сигли на новцу кованом у Нађбањи, сматра се да је Никола Васербаух управљао ковницом у овом граду не само у време када се водио наведени судски спор, већ и током следећих двадесетак година, в. А. РОHL, *Ungarische Goldgulden des Mittelalters*, Graz 1974, 29, 44, нр. D2–48; ИДЕМ, *Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters 1300–1540*, Budapest 1982, 55, 84, нр. 118–17, 124–46, 135–14, 141–11, 187–10; В. ИВАНИШЕВИЋ, Новац деспота Ђурђа Бранковића, *Пад Српске деспотовине 1459. године*, ур. М. СПРЕМИЋ, Научни скупови САНУ књ. 134, Одељење историјских наука, књ. 32, Београд 2011, 417–428, стр. 423 [В. ИВАНИШЕВИЋ, *Novac despota Đurđa Brankovića, Pad Srpske despotovine 1459. godine*, ур. М. СПРЕМИЋ, Научни скупови САНУ књ. 134, Odeljenje istorijskih

тер, будући да се службеницима на деспотовим поседима у Угарској налаже да учине исто. После диспозитивног дела следи датум, који садржи место (Смедерево) и време издавања писма с навођењем дана, месеца и године. По томе се ово писмо разликује од већине других латинских исправа деспота Стефана и Ђурђа слатих у Угарску, у којима се, по угарском обичају, акти датују недељним даном и црквеним празником. Такав је, уосталом, случај и у друге две исправе које ћемо овде анализирати. На крају је молба дестинатарима да писмо, пошто га прочитају, врате ономе ко им га је показао, то јест Николи Васербауху. Из пресуде будимског суда знамо да је деспотово писмо било оверено његовим печатом, вероватно малим.²⁶

Акт судије и градског већа Нађбање, који по формалном типу такође спада у патентна писма, настао је као одговор на претходни налог будимског судије и заклетих грађана да спроведу истрагу и извести их о истинитости поднете тужбе. Исправа започиње кратком инскрипцијом са салутацијом, а затим се у експозитивном делу излаже о спору који је пред градском управом Нађбање вођен 29. септембра 1431. године, када је дубровачки племић Андрија Цансик²⁷ представио деспотово патентно писмо с налогом да Камермајстер Цансику преда комору у овом граду са свим приходима. Пошто је наведено да је Камермајстер био спреман да преда комору, али без новца који није имао, и како Андрија Цансик није био вољан да је прими на тај начин, истиче се да је оптужени исте ноћи напустио комору са знањем градског већа Нађбање. На основу тога, у диспозитивном делу се негирају сазнања о оптужбама за проневеру и бекство које су изнели деспот Ђурађ и Васербаух. На крају је датум с

наука, књ. 32, Београд 2011, 417–428]; А. Крстић, Деспот Ђурађ и закуп коморе, 249.

²⁶ За печате деспота Ђурђа в. Б. Хекић, *Печати српских средњовековних владара између западних и византијских узора*, Београд 2021, 157–162, 171, 231, 263, 282, 292–293, 381–386 (докторска дисертација у рукопису одбрањена на Филозофском факултету Универзитета у Београду) [В. Некић, *Печати српских средњовековних владара између западних и византијских узора*, Београд 2021 (докторска дисертација у рукопису одбрањена на Филозофском факултету Универзитета у Београду)].

²⁷ Његов идентитет нисмо успели поуздано да утврдимо; за аргументе да би то могао бити Андрија (Андрушко), син Вука Влаха Бобаљевића, или можда неки сродник деспотових цариника у Сребрници Радослава и Бранка с презименом *Zanzich (Zancigh)*, в. А. Крстић, Деспот Ђурађ и закуп коморе, 249–251, с ранијом литературом о овим личностима.

местом (Нађбања) и временом издавања документа (према црквеном празнику) и кратком короборацијом (напоменом о печатању).

Најобимнија и по дипломатичким елементима најразноврснија је пресуда у овом спору коју је градски суд Будима донео 2. априла 1433. године. Исправа започиње интитулацијом у којој се помињу судија и заклети грађани (поротници, односно чланови градског већа), као и читава заједница грађана Будима, дакле они који управљају и суде у овом граду и они у чије име и по чијој вољи се то чини. За Будим се користи званични назив уобичајен у градским документима – *Castrum novum montis Pestiensis* („Нова тврђава на Пештанском брду“, пошто су градске повластице и самоуправа Пеште пренете на ново градско насеље основано половином XIII века на десној обали Дунава).²⁸ На интитулацију се надовезују општа инскрипција и промулгација, у коју је укључена кратка аренга о значају и потреби издавања писаних исправа. Експозитивни део пресуде је најобимнији и његов саставни део чине и два напред анализирана акта деспота Ђурђа и нађбањске општине, донета у трансумпту. У експозицији се детаљно излаже читав ток судског процеса вођеног пред будимским градским судом: тужба коју је Никола Васербаух 12. јануара 1433. године поднео против Јована Камермајстера, у то време већ финансијског службеника краљевске коморе у Смолнику и Гелници,²⁹ саслушавање обеју страна и њихова сагласност да прихвате пресуду као коначну, молба оптуженог да пружи одговор на следећем рочишту, на коме је негирао све оптужбе, изнео своју верзију догађаја и тражио да се тужилац казни због клевете. Пошто су обе парничне стране прихватиле да се тражи сведочење градских власти Нађбање као доказно средство, будимски суд им је наложио да га прибаве у року од 45 дана, уз упозорење да страна која се тада не бу-

²⁸ Уп. L. V. KUMOROVITZ, *Budapest Történetének Okleveles Emlékei*, II, 10, 16, 33, 44, 69, 84, 89, 92, 96, 98, 100, 112, 119, 122, 125, 135, 180, 211, 268; Gy. GYÖRFFY, *Budapest története az Árpád-korban, Budapest története*, I, ed. L. GEREVICH, Budapest 1975, 298; M. RADY, *Medieval Buda*, 49–54, 73, 122; IDEM, *The Government of Medieval Buda*, 303, 309–313.

²⁹ Друге податке о овој личности нисмо успели да пронађемо. По свему судећи, надимак Камермајстер добио је управо по томе што је једно време управљао комором у Нађбањи. О рударским градовима Смолнику и Гелници у Спишкој жупанији в. М. НОМЗА, „Gelnica“, *Lexikón stredovekých miest na Slovensku*, eds. M. ŠTEFÁNIK – J. LUKAČKA, Bratislava 2010, 151–163; D. DVOŘÁKOVÁ – M. ŠTEFÁNIK, „Smolník“, *ibidem*, 436–445, где су наведени извори и ранија литература; такође в. Ђ. HARDI, *Drugeti: povest o usponu i padu porodice pratilaca anžujskih kraljeva*, Novi Sad 2012, 292–296.

де појавила на рочишту губи спор. После изнетих оптужби и одговора, а пре свега на основу извештаја градског суда Нађбање, будимски суд је у диспозитивном делу пресуде прогласио да Јован Камермајстер није крив по оптужби, већ да га је Никола Васербаух оклеветао. Због тога је он проглашен кривим и наложено му је да на наредном рочишту јавно изјави како су све његове оптужбе против Камермајстера биле лажне. Завршни део пресуде чине материјална санкција којом се Васербауху налаже да оштећеном и суду плати по 10 марака казне уколико не учини оно што му је пресудом наложено, затим короборација и датум. Короборацију чини најавна оверавања градским печатом као средством аутентификације и објашњење да се документ издаје на молбу Јована Камермајстера зарад заштите његових права. Пошто се место издавања повеље подразумева, датум садржи само време издавања према недељном дану и црквеном празнику, као и годину.

Aleksandar Krstić

**THE LETTER OF DESPOT ĐURAD BRANKOVIĆ
TO QUEEN BARBARA AND THE HUNGARIAN ESTATES AND
OTHER DOCUMENTS REGARDING THE DISPUTE OVER THE
LEASE OF THE CHAMBER IN NAGYBÁNYA (1431–1433)**

Summary

The paper presents a critical edition of the judgment of the city court of Buda of 2 April 1433 regarding the dispute over the lease of the chamber in Nagybánya (Rivulus Dominarum) in Hungary (present-day Baia Mare in Romania). The judgment contains the transcripts of a letter of Despot Đurađ Branković to Queen Barbara and the Hungarian Estates of 20 August 1432, issued in Smederevo, and a letter of the city council of Nagybánya, issued on 20 February of 1433. These documents provide an insight into the way the Serbian ruler leased regal revenues on his Hungarian estates received from King Sigismund of Luxembourg. The lessees of the Nagybánya chamber were citizens of German origin – Nicolaus Wasserpauch from Nagybánya and Johannes Cammermeister, whom his partner Wasserpauch and the despot accused of embezzling 10,000 gold forints in September 1431. As his predecessor Despot Stefan Lazarević, who gave his regal revenues in Nagybánya

in lease to traders from Dubrovnik, in the newly arisen circumstances Despot Đurađ dispatched his confidant, a noble from Dubrovnik Andreas Czansick to assume the administration of the chamber. However, in 1433 Nicolaus Wasserpauch eventually lost the lawsuit before the court of Buda, which he had initiated against his erstwhile companion over the purported embezzlement concerning the lease of the Nagybánya chamber. The dispute shows that the Serbian ruler collected significant revenues from his Hungarian estates, primarily from mining towns such as Nagybánya and others in Szatmár County (Szatmár-Németi/Satu Mare, Felsőbánya/Baia Sprie). The document is now kept in the City Archive of Košice in Slovakia (*Collectio Schwartzbachiana*, nr. 190). The paper also provides a detailed diplomatic analysis of the document with photographs, description and translation into Serbian.

Keywords: Despot Đurađ Vuković (Branković), Nagybánya (Baia Mare), Hungary, Buda, Ragusans, chamber, coin mint, regal revenue, lease, judgement.

Чланак примљен: 16. августа 2022.
Чланак прихваћен: 2. новембра 2022.